

ВПЛИВ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ

Анастасія Доник

м. Київ

*Конфликт любой всегда уладит мудрец,
владеющий собой*

Георгий Александров

Конфлікти у сімейному житті є актуальними в наш час. Адже люди не завжди можуть, інколи й не хочуть, розуміти один одного. Сварки трапляються не тільки з людьми, між якими існує неприязнь, а й між тими, які живуть поруч, люблять, створюють сім'ю. Сімейні конфлікти впливають не тільки на стосунки батьків, а й на розвиток дитини.

Чому ж виникають конфлікти у сім'ї? Чи завжди конфлікти – це негатив?

Суперечка з'являється тоді, коли порушуються інтереси, погляди, прагнення людей, коли ті намагаються відстояти свою точку зору, не дивлячись ні на що. Однак сутність конфлікту полягає не стільки у виникненні та існуванні протиріччя, скільки в способі його вирішення. Адже з соціальними протиріччями ми зустрічаємося кожен день, вони виникають завжди і скрізь, але тільки деякі вирішуються шляхом конфлікту [1, 3]. Навіть у сім'ях, де царює любов, поведінкові конфлікти є наслідком егоїзму, його претензій на винятковість, на безроздільне володіння помислами і почуттями коханої людини. Тому щасливі сім'ї відрізняються не відсутністю конфліктів, а глибиною і значною безболісністю і наслідками [3, 23].

Для забезпечення психологічного комфорту в сім'ї та успішного її функціонування суттєве значення має те, як складаються взаємини і взаємодія принаймні у трьох складових: між самим подружжям, між батьками і дітьми, між братами й сестрами, якщо в родині зростають двоє і більше дітей. Основним чинником, який зумовлює характер взаємин і взаємодії в усіх ланках

сім'ї, є ставлення подружжя один до одного та їхні батьківські установки щодо дітей [8, 547].

Часто причини конфлікту важко визначити через психологічний захист сторін конфліктної ситуації або завдяки бурхливим проявам емоцій. За характером причин шлюбно-сімейні розбіжності можна поділити на такі групи. До першої групи відносяться розбіжності, які виникають через неузгоджений і несправедливий розподіл праці в сім'ї, різне розуміння прав та обов'язків, недостатнього внеску одного із членів сім'ї в домашню працю і самообслуговування. До другої групи можна віднести конфлікт, виникаючий на базі хронічного незадоволення яких-небудь потреб подружжя. До третьої групи відносять сварки і чвари, причиною яких є недолік виховання або конфліктного характеру чоловіка та жінки. Важливим фактором є поява труднощів у сімейному житті. Це може бути народження дитини, незадоволення потреби в значимості свого "Я", неповага почуття гідності з боку партнера, незадоволення потреби в позитивних емоціях (відсутність ласки, турботи, уваги і розуміння), пристрасть одного з подружжя до надмірного задоволення своїх потреб (алкоголь, наркотики, фінансові витрати тільки на себе і т.д.), незадоволення потреби у взаємодопомозі і взаєморозумінні з питань ведення домашнього господарства, виховання дітей, у стосунках з батьками, розбіжності в потребах по проведенню дозвілля, захопленнях [3, 25].

Науковці доводять, що конфлікти мають як негативне, так і позитивне значення. Все залежить конкретно від ситуації та від поведінки обох сторін. Якщо конфлікт вирішується неконструктивно, пригнічується, ігнорується, його негативна сторона виходить назовні і проявляється у різних, в тому числі і психологічних наслідках, наприклад у тривозі, самотності, низькій продуктивності праці, млявості, затаєному гніві, стресові, втомленості. У той же час якщо конфлікт конструктивний, якщо він розв'язується правильно, то очевидні його позитивні сторони, частково виникає відчуття спокою, задоволення, підняття енергії, полегшення, радості спілкування, розширюються можливості особистісного росту. Він дає можливість людям зрозуміти власні

помилки і більше ніколи їх не повторювати. Також між людьми виникає взаєморозуміння, покращуються відносини [1; 4; 7].

Однак одна з негативних сторін сімейних конфліктів є його руйнівний вплив на розвиток дитини. Незважаючи на позитивне чи негативне вирішення такого конфлікту, сама ситуація напруги в стосунках батьків сприймається дуже гостро і болісно дитиною. Сімейні конфлікти сприяють формуванню негативної самооцінки у дитини та послаблюється взаємна співпраця між батьками та дитиною. Навіть зовсім маленька дитина починає плакати практично відразу після того, як батьки почнуть сваритися. Вона сприймає підвищені тони батьківської розмови, як загрозу своєму благополуччю. Старші діти теж дуже болісно сприймають конфлікти батьків. Адже суперечки створюють напругу, при якій ніхто не може бути щасливим, особливо важко, коли син чи дочка не може висловлювати власну думку, тому що боїться [1, 5-10]. В результаті у дитини може розвиватися страх агресії, страх незалежності, або самостійності, страх близькості або довіри та страх підкорення, що виражається в дальшому порушенні розвитку емоційної сфери.

Стиль поведінки дитини у конфлікті також формується залежно від сімейних стереотипів поведінки. Можна виділити два основні стилі поведінки дитини в конфлікті: акомодативний та асимілятивний. У першому випадку поведінка дитини активно-наступаюча, вона намагається підкорити оточуючих своїм бажанням. У другому випадку дитина прагне пристосуватися до зовнішніх обставин, займає пасивно-страждальну позицію. Відмічається до внутрішнього переживання афекту, надмірного почуття провини, сорому, елементи само руйнівної поведінки [5, 835].

Виникає питання, як перетворити конфлікт із негативу в позитив? Кожен відповідає на це питання самостійно, узагальнюючи і аналізуючи особистий досвід конфліктів, покращуючи стратегію і тактику поведінки у конфліктних ситуаціях, передаючи їх із покоління в покоління [4, 3].

У зв'язку з означеною проблемою виділяють кілька можливих напрямів роботи психолога:

- підвищення соціально-психологічної компетентності батьків;
- психологічна допомога дорослим, що передбачає як діагностику внутрішньої сімейної ситуації, так і роботу на її зміну;
- психотерапевтична робота безпосередньо з дитиною;
- групові дитячо-батьківські тренінги;
- сумісна психотерапія сім'ї [5, 835].

А.С. Макаренко приділяв значну увагу місцю і ролі батьківського авторитета у сімейному вихованні дітей. Адже діти ще не мають достатнього соціального досвіду і прояви авторитету батька та матері можуть позитивно чи негативно впливати на збагачення дітей їхнім соціальним досвідом, в тому числі й у вирішенні конфліктних ситуацій.

Тому звернемо увагу на вимоги, яких повинні дотримуватися батьки при вихованні власних дітей. Важливо піклуватися про дитину, доброзичливо ставитися до неї, проявляти любов, створювати та підтримувати власний авторитет (він повинен бути справжнім, не підкупляти дитину подарунками), поважати, ставитися до дитини як до дорослої людини. Крім того необхідно проявляти небайдужість, приділяти їй увагу, проводити разом час, не ігнорувати дитину та її думки, бути взірцем поведінки та доброчинності, постійно залучати дитину до різних видів діяльності, вчити «постояти» за себе, дякувати за зроблену роботу, навчитися розуміти дитину [2, 374].

Народні традиції вчать: «Найбільше згуртовують сім'ю, сприяють її благополуччю й злагоді відданість один одному, уміння дослухатися, спілкуватися, бути гнучким у стосунках» [7, 91].

Без суперечок життя неможливе, вони допомагають нам розібратися у собі, знайти вихід із конфлікту, який ми вважатимемо правильним. Завдання полягає не в тім, щоб відійти від конфлікту, що потенційно можливий, а в розпізнанні конфлікту і контролю над ним, з метою одержання найкращого результату. При цьому батькам варто пам'ятати, що вибираючи власний стиль вирішення складної ситуації, вони не лише долають власні проблеми, а й

можуть суттєво впливати на розвиток дитини, а також визначати особливості її майбутнього стилю поведінки у конфлікті.

Література:

1. Безпальча Р. Шляхи мирного розв'язання конфліктів у школі / Р. Безпальча. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 96 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка: Підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання, 2007. – 447 с.
3. Левицкий В.Н. Психология семейных отношений. Рекомендации и тесты / В. Н. Левицкий. – К., 1991. – 67 с.
4. Ложкин Г.В. Практическая психология конфликта: Учеб.пособие / Г. В. Ложкин, Н. И. Повякель. – 2-е изд., стереотип. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
5. Малкина-Пых И. Г. Семейная терапия / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 992 с.
6. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с. (Альма-матер)
7. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник / М. І. Пірен. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.
8. Психологія: Підручник / Ю. Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.